

בס"ד
מהר"ל על הפרשה תשע"ה
פרשת שמות
לידת עם ישראל

וישימו עליו שרי מיסים למען ענותו בסבלותם... ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך וימררו את חייהם בעבודה קשה (שמות א': יג-יד)
גבורות ה' פרק סא

והכי גרסינן שהוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה, וביאור דבר זה מעבדות לחירות, פי' שהיו עבדים משועבדים למצרים מורה על שפלות שלהם שהיו עבדים והיה הקדוש ברוך הוא מוציא אותם לחירות ועוד שהיתה העבודה בפריכה המשבר את רוחם וכנגד זה אמר מיגון לשמחה, כי מפני שהיו משעבדים בהם בפרך נשבר רוחם ובא להם יגון כי היגון תולה בזה ונהפך לשמחה. ומאבל ליום טוב נגד וימררו את חייהם כי המרירות הוא אבל שנאמר (עמוס ח') ואחריתה כיום מר נהפך ליום טוב שהוא הפך האבל. וחילוק יש בין ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך ובין וימררו את חייהם, כי המלאכה שהיא יותר ממה שהאדם יכול לסבול היא עבודת פרך המשבר כחו של אדם ומזה בא היגון, אבל המרירות מגיע אל החיים כאשר החיים של אדם אינם על מנהגם וזהו וימררו את חייהם, ומפני שהאבילות הוא על בטול החיים לגמרי לכך אמר על המרירות שהגיע אל החיים, ומאבל ליום טוב ואלו שלשה דברים נזכרו בכתוב זה אחר זה (שמות א') וישימו עליו שרי מיסים למען ענותו בסבלותם וגו' ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו', ומשעבוד היינו מי שהוא תחת רשות אחר אף על גב שאינו עובד לו דרך עבדות רק כמו העם שהוא משועבד למלך במסים, ולפיכך לא נזכר זה בכתוב של וישימו עליו שרי מיסים שהרי גם לפני זה היו משועבדים למלך, הרי הזכיר שלשה דברים ששם עליהם פרעה זה אחר זה דהוא עבדות פריכה ומרירות, ושעבוד הוא הרביעי והוא כמו כל מלך המשעבד בעמו ואף מזה הוציא אותם שלא היו משועבדים כלל

כשיוסף מנדלוביץ היה ברוסיה בגולג, נסו לשבור את גופו, אבל לא שברו את רוחו. אפשר לשבר את הגוף של האדם ולא לשבור את הרוח, והוא עדיין קיים בחיים. פרעה ידע שלא מספיק לשבר את הגוף, אלא צריכים לשבר גם את הרוח, ואז אין לאדם חיים. זהו "וימררו את חייהם", והוציאם "מאבל ליום טוב". רואים מכאן גודל החשיבות של מצב רוח של האדם. רואים איך שהצרות של האדם יכולים להביאו למצב שהוא כמו שאין לו חיים. כמו שראינו שבוע שעבר ביעקב שאמר "אמותה הפעם", והסביר הכלי יקר שכל יום בלי יוסף היה בשבילו מיתה. ידוע ג"כ. שפרעה עשה מה שעשה בהדרגה, כדי שלא ימרדו, וכן היה בשואה.

כתובות סו:

תנו רבנן מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכין אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו רבי פרנסני אמר לה בתי מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני אמר לה בתי ממון של בית אביך היכן הלך אמרה לו רבי לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד ושל בית חמיק היכן הוא אמרה לו בא זה ואיבד את זה אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על

כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרין ביד אומה שפלה ולא ביד אומה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה

חדושי אגדות למסכת כתובות דף סו:

(ס"ו ע"ב). מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים וכו': מעשה בריב"ז וכו'. ותימא כי מה הוא השבח והודאה שנתן ריב"ז על זה, ואמר אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בכם, וכשאתם עושין רצונו של מקום מסרין ביד [ב]המתן של אומה שפלה, ופי' זה כי אשר הם נמסרים ביד אומה שפלה הוא נמשך אחר מדריגתן, מפני שמעלת ישראל מעלה נבדלת אלקית, ואין חסרון שייך במעלה נבדלת, והמעלה הזאת דבר עצמי להם, וכאשר אין להם המעלה האלקית שהוא עצמי להם ולכך הם בטלים לגמרי ואינם נמצאים, לכך כאשר ישראל אינם עושים רצונו של מקום, ונמשך להם בטול עצמם הוא המעלה האלקית, הרי יגיע בטול להם לגמרי, ולכך נמסרין ביד אומה שפלה וביד בהמתם, שבזה כאלו הם אין להם מציאת נחשבים, אחר שהם נמסרים ביד אומה שפילה שהם עצמם פחותי המציאות, והנמסרים בידם כאלו נעדרים לגמרי ואינם בעולם, אבל מדרגת האומות אין עצם מעלתם המעלה אלקית אשר לא תקבל חסרון כלל, לכך אף כי הם אינם בשלימותם אין כ"כ ירידה להם כמו לישראל:

אנו תמיד הולכים מן הקצה אל הקצה. אי אפשר לנו לחיות במצב בינוני. או שעושין רצונו של מקום אנו בסי העולם, או בשאול תחתית. אנו אומה אצילה ועדינה ברוחניות, ואי אפשר לנו לסבול ירידה קטנה ברוחניות. עלינו לזכור תמיד את הגדלות שלנו והגדלות שבזה שאנו עבדי ה'. אין לנו בררה להיות עם רגיל ככל העמים. ישראל ואוריית חד הוא, יש לנו קשר הדוק לתורה. רואים שאנשים שבורחים מהדת בורחים רחוק רחוק. קשה לחיות חיים בינוניים. זה שבח לבו, שברור לדעת מי הוא יהודי ומי לא, שיסוד העם שלנו הוא הרוחניות, ולא הלאומיות כמו כל העולם.

גור אריה א:טו

ואם תאמר למה לא הזכיר את שם יוכבד ושם מרים בפירוש, ויראה שאין הכתוב מזכיר שם יוכבד ומרים ואהרן עד אחר לידת משה (להלן ב, א), שהרי בפרשה שאחריה כתיב (להלן ב, א) "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" - לא רצה להזכיר שם האב ושם האם של משה עד לידת משה, לומר לך כי משה היה מתוקן לגאולה מו' ימי בראשית, ומאחר שמשה מתוקן לגאולה מששת ימי בראשית - לא היו אבותיו עיקר אצלו, ואילו נתן שם לאביו קודם לידת משה היה משמעות הענין שהעיקר היה האב, ובשביל עצמו ושמו המיוחד לו נתן לו הקב"ה משה, כמו כל אב שהוא בפרט סבה לבן, לכך לא הזכיר שמו, כי אצל לידת משה לא היה האב סבה מיוחדת רק כאשר הוא כסדר עולם וכמנהג שכל אדם מוליד בן, אבל סבה פרטית לא היה כאן. וכל שאר בנים - אם לא היה זה האב לא בא הבן לעולם, וזה אינו במשה, כי אף שהיה עמרם מוכן יותר למשה, על כל פנים מוכרח משה לבא לעולם, ולפיכך אינו מזכיר שם הפרטי קודם לידת משה, שלא תאמר כי נולד מעמרם בפרט, ואם לא היה עמרם לא היה נולד משה, שזה אינו, רק הוא כמו שאר אדם, ואם לא היה עמרם היה אחר, כי משה מתוקן מששת ימי בראשית. והבן עוד יותר מזה כי הוא ענין נפלא. ובספר גבורות ה' (פט"ז) הארכנו גם בזה, ודבר זה נכון:

רואים מכאן גודל מעלת משה רבינו, כפי שנראה להלן שמשה רבנו לפי המהר"ל היה רוחני ביותר, השלוב לא היה כמו שאר אדם. וה' הכין את משה רבנו מו' ימי בראשית, שרצה בכלל ישראל ורצה שיהיה לנו מנהיג רבן של כל ישראל ללמדנו תורה. וכן הוא בשאר המנהיגים, ה' נותן לנו רבנים ומנהיגים מו' ימי בראשית שרוצה בנו שלוכל לצאת ממצרים. אבל גם רואים אנו שבדרך כלל, האבא הוא השפעה גדולה על הבן. התפוח לא נופל רחוק מהעץ.

גור אריה ב:א

[ב] ובת ק"ל היתה. יש מקשים למה לא נזכר זה הנס בתורה כמו שנזכר בתורה הנס של שרה (בראשית כא, ב), ואלו האנשים טעו בשתיים; האחת - אחר שהכתוב מגלה לך שינוי התולדות באותו זמן, שנאמר (לעיל א, ז) "פרו וישרצו", ועל כרחך פירושו שלא היו מולידים בדרך הטבע ומנהגו של עולם, שהיו מולידים הרבה בפעם אחת, ואם כן אין ענין ליתן זה נס ליוכבד, כי אחר שלכל ישראל היה זה, שהשם יתברך חזק את כח התולדה. והטעם השני שלא ידעו הם דברי חכמים ז"ל ולא עמדו בפירושים, כי שאני ענין האבות שמאריך התורה בהם כמו שפירש רש"י בפרשת חיי שרה (בראשית כד, מב), כי דרך הכתוב להאריך בסיפור האבות, והוא טעם נתבאר במה שפירשנו בתחלת וישלח. ולפיכך מי שמקשה קושיא זאת לכתוב כל הדברים אשר עשה השם יתברך בשינוי מנהגו של עולם הוא טעות גמור, דהרבה גופי התורה לא נכתבו רק ברמז, אבל האבות במה שהם עקרים ואבות מספר בענייניהם, ואין להאריך בזה כלל, כי כבר כתבנו זה:

כבר הבאנו דבריו שזכה יעקב למלאכים ממש משא"כ משה, שהאבות הן עיקר כלל ישראל, ולכן יפה שיחתן על עבדי אבות, אצל האבות והאמהות כל פרט ופרט חשוב בכדי ליצור את היסוד של כלל ישראל, וזה היה שלא כדרך הטבע, וזה חשוב. כלל ישראל הם למעלה מן הטבע, ולכן נבראו שלא כדרך הטבע. ולכן כמו שביארנו ירידתן גם כן שלא כדרך הטבע. מדינת ישראל עדיין קיימת בודאי ובדואי שלא כדרך הטבע.

גבורות ה' פרק יח

ותבאהו לבת פרעה, נתעוררו רבותינו ז"ל במדרש רבות בפרשת שמות (שם) על הסבה שנתגדל משה רבינו עליו השלום בבית פרעה, והיה אפשר שיבא הצלה למשה רבינו עליו השלום על ידי אחר מן המצרים ולא יהיה בבית פרעה, וזהו שאמרו במדרש רבות (שם) ותבאהו לבת פרעה היתה בת פרעה וכו', ואף מלך המשיח שעתיד להפרע מאדום יושב עמהם במדינה שנאמר שם ירעה עגל ושם ירבץ וגו' ע"כ. והדבר הזה מופלא מאוד למבינים, כי ההעדר דבק בנמצאים ומצד ההעדר שדבק בנמצאים תחול צורה אחרת, נמצא כי הצורה שתחול נמשך אחר הדבר שבו ההעדר שההעדר אשר יש בנמצא עצמו מביא אל צורה אחרת. לכך אמר כי מלך המשיח יושב עמהם במדינה, פירוש שהצורה שתחול שהיא מלכות המשיח נגרר אחר הדבר שבו ההעדר, כי מצד שההעדר דבוק במלכות אדום, מקבל העולם מלכות מלך המשיח כאלו הם דבוקים זה בזה לגמרי. ולזה הטעם היה ידו של יעקב אוחזת בעקב של עשו, שהרמז בזה, כי יעקב נאחז ונדבק בהעדר עשו שהוא נרמז בעקב שלו שהוא הסוף של דבר, וכאשר לא היה מלכות המשיח על השלימות נגרר מלכות המשיח אל אדום. וזהו דכתיב שם ירעה עגל ושם ירבץ, קרא מלך המשיח כאשר לא נמצא עדיין בשלימות מעלתו כמו עגל שלא נשלם גידול שלו. וזהו שאמרו בסוף פרשת שמיני בויקרא רבה (פ' י"ג) ואת החזיר זו אדום והוא גרה לא יגר שאינה גוררת מלכות אחריה ולמה נקרא שמה חזיר שמחזרת עטרה לבעליה הה"ד ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה'

המלוכה. ולפיכך יושב עמהם במדינה שהרי כרוך וקשור בהעדר שלהם, שההעדר שלהם מביא לקבל מלכות אחרת. ותבין בזה דברים עליונים, והוא כי האומה הנזכרת מצד עצמה מחזרת את המלכות לבעליה, כי יש לזאת האומה ולזאת המלוכה אפיסה מן המלכות מאשר היא מלכות נפסדת מצד עצמה, ולא תהא אפיסה הזאת אפיסה מוחלטת אל לא דבר לגמרי דהיינו שלא יהיה מלכות בעולם, כי אין הנהגת העולם חסר מלכות, ולפיכך גורם שתהיה אפיסה זאת אל מלכות שמים. וזהו שרמזו חכמים בהגדת חלק (סנהדרין צ"ח ע"א) שאמר אליהו ז"ל לרבי יהושע בן לוי היכן יתיב אמר לו אליהו ז"ל שהוא יושב על פתח המדינה של רומי, הראה לו הקשר המשיח שהוא דבק ומחובר בעצמו אל מלכות רביעית בסוף שלהם, וזהו שאמר אפתחא של מדינה שהוא סוף העיר שההעדר כרוך בסוף והבן זה היטב, ויתבאר בספר הנצח (פרק כ"ח) בעה"י. ומזה הטעם היה גדל משה רבינו עליו השלום בפלטין של מלך פרעה, כמו שהמשיח יתיב אפתחא דרומי, כי לולא אותו ההעדר שיש בנמצא לא תחול צורה אחרת המקוימת אחר כך. ועוד יש לך להבין כי מלכות ישראל בהתחדשה, כמו שהיה ביציאת מצרים שהתחיל ממשלת ישראל, שלא היה מלכות קודם זה לישראל, ולעתיד מלכות המשיח שתתחדש מלכות חדשה היא יוצאה מן המלכות הראשונה שלפני זה. וזה כי מלכות ישראל הקדושה שיש לה מדריגה אלהית פנימית היא צומחת מתוך מלכות בלתי קדושה, שכך ראוי למלכות שיש לה מעלה אלהית מעלה פנימית, והכל רמזו במה שאמר ואוציא אש מתוך כי יציאת הקדושה הנמשלת באש לדקות האש תצא מתוך דבר חול ושורף את הכל. וכן תמצא שהפרי כאשר הוא בלתי נשלם הוא בתוך הקליפה, עד שהפרי גדול ועומד על שלמותו, ואז כאשר הפרי גדול נפסדה הקליפה מכח גידול הפרי שכל דבר שיש לו מדריגה פנימית הוא יוצא מתוך דבר שהוא חיצון לו, ולכך היה גדל משה רבינו עליו השלום בבית פרעה להיות יוצאת המדריגה הקדושה האלהית שהיה למשה מתוך דבר החמרי, דאם לא כן לא היה אל הנבדל מדריגה פנימית. והבן דבר זה כי הוא עמוק מאוד והוא ידוע למי שיודע בענין דברים הנבדלים היוצאים ומתעלים מתוך הדברים החמרים, וכן משיח יושב במדינת אדום. והנה הארכנו בזה מאוד כי הוא דבר גדול מאוד להבין הסבה למה נתגדל משה רבינו עליו השלום בבית פרעה ודי בזה:

המהר"ל פה מבאר שדברים רוחניים צריכים בדוקא לצאת מדברים חומריים. כי הרוחניות בא מסלוק החומרי, ולכן צריך חומר גרוע בשביל לגדל הרוחני, וכמו שאש שורף את העצים בכדי שיעשה אש, שהוא רוחני. אנו שרואים העולם הולך ומתחמר, והולך פחות ופחות, הקב"ה מכין לעולם של משיח, כמו שמשה בדוקא היה גדל בבית פרעה, שהסי של החומריות יכול לגדל את הסי של הרוחניות. וכמו שתמיד אני מספר למה מחוץ לירשולים יש חומריות רב. מלך המשיח יושב ברומי.

ותקרא שמו משה כי מן המים משיתהו, בשמות רבה (שם) מכאן אתה למד שכרן של גומלי חסדים כו'. ונראה לפרש כי התורה כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ונקראת בשביל זה תורת חסד דכתיב (משלי ל"א) תורת חסד על לשונה. ולפיכך השם שקראה לו בתיה שהיתה גומלת חסד הוא עיקר בתורה, ואף הקדוש ברוך הוא לא קרא לו שם אחר כשהיה מדבר עמו דברי תורה שדרכיה נועם.

התורה חייבת להמסר באופן של "דרכיה דרכי נועם", תמיד צריכים לבחור בדרך של נעימות, אפילו בדברים הקשים. יהי רצון שנמשיך להכיר בעדינות ואצילות של כלל ישראל ושל דרכיה דרכי נועם, עד ביאת גואל צדק.